

tajne zanata

Sigurno su bila nekada takva vremena kada se »dlažilo u pesničke kao što se danas vide u popovce. Bilo je u tome čak i više sličnosti, jer je služba pesnika bila u vezi s religijom. Slično se moglo dogadati u školama a očita u koje su stupali daroviti mladići da bi mogli izučavati tradicionalni jezik i stih, da upoznaju posvećene figure, po-ređenja, epiteti ili u školama sta-rofrancuskim žonglera gde su pod šibom iškustnih majstora stihu mladi koji je marnio slobodan život, učili da broje slogove, da ih odvaja-ju cenzurom, da dodaju asonance, da traže pripadajući po gramatičkim pravilima koje još niko nije bio napisao, da upoznaju junake epopeje u nastajanju. Ali sem ovih izuzetnih slučajeva nikada nije postojala prava škola umetnosti pisanja i koliko je sama misao o tome bila neprihvativog mogao sam se uveriti kada sam pre desetak godina objavio projekat takve škole koja bi bila kao sekcijski pri Akademiji lepih umetnosti ili kao posebna katedra na univerzitetu. S razinom strana javili su se protesti protiv takvoga atentata na slobođu razvoja budućih pisaca.

To je stvarno močno ukorenjena tradicija. Pisci su se uvek vaspitavali sami. Nije bilo čak ni onoga što je bilo u srednjevkovnom ili renesansnom slikarstvu kada je učenik pred očima majstora, prao četkice, pripremao dasku ili platno; davanu mu su pripremni radovi dok ne bi dorastao za važnije teme, virio je kroz ključaonicu u koliko je majstor ne bi zapušio dok se ovaj spremao za veliku tajnu mešanja boja i najzad kao lep-ter posut cvetnim prahom odletao

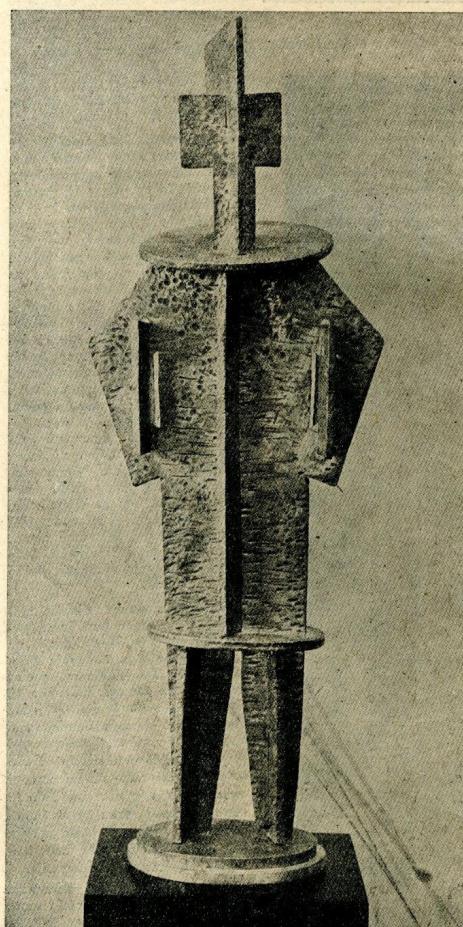
u vlastiti svet da bi se polako otre-sao od stila i manira učitelja ili da mu ostane veran do kraja. Pisci ne samo što su se vaspitavali sami, nego najčešće i protiv svoje okoline s kojom su morali da se bore čak i zbog same izbora svoga zanimanja. Ako je istina da je Lafontenov otac želeo da mu sin postane pesnik, onda je taj uvaženi otac valjda bio izuzetak. Oviđije nam je preneo mišljenje svih roditelja u onom deljku svoje autobiografije koja je i do danas sačuvala fijuk pruta i civiljenje dečaka pesnika.

No kada mu se čak i ne otežava život, niko budućeg pisa ne uvodi u tajne njegovog zanata. Morati ih upoznati sam, osvojiti vlastitim domišljajem, instinktom, tražiti svoj put pipajući po mraku, otkrivati nepoznate staze (obično već čvrsto ugažene od dugog niza pokolenja), gubiti se u čestaru ili izlaziti na cestu koja vodi do dela i slave. Ko od starjih pisaca ne poznaje onoga mladog čoveka uštuo božaživo, sa torbom punom rukopisa ruke mu drhte dok pretura po njoj da izlaza ono što je najlepše, najvažnije, ono na što padaže sve nadre. Različito se završavaju takve posete, ili uzajamnim razočaranjem, ili — vanredno retko i kakvom srećom! — radosnim čudenjem, naklonosću, prijateljstvom.

Istoria takvog odnosa može se pratiti kroz dugi niz godina kod Ekermana. Jednog junskega dana 1823 javio se kod Greta donošći mu svoj rukopis. Stari lisac odmah je opazio da nemu tu materijal za izuzetu literarnu individualnost i ne štedeći savetu i bodrenja, zadržavajući mu čak i pesničke vežbe

žak lipšic

figura na rasklapanje

Kajetan KOVİC

ROBOTI

Roboti koracaju,

Pri robot, je četvorouglat,
Kamen u njegovoj ruci
je kocka.
I kocka je kocka oduvek
i sve, što jeste, je kocka.

Roboti korečaju.

Drugi robot je okrugao.
Kamen u njegovoj ruci
je kugla.
I kugla je kugla oduvek
i sve, što jeste, je kugla.

Roboti koračaju.

Kamen na nebu, kamen na zemlji
nema izbora.
Danas je kamen, sutra je kocka.
Danas je kamen, sutra je kugla.
Danas je kamen, sutra robot.

Roboti korsčaju.

Kocka rasturi kuglu.
Kugla ubije kocku.
Jer kocka je kocka oduvek.
Jer kugla je kugla oduvek.

Roboti koračaju.

Doklegod bude kocka četvorouglata.
Doklegod bude kugla okrugla.
Doklegod budemo roboti.

MASLINA

Stabilo
s rukama od suza
s telom od bledne kore,
ti žed uvis za nebom vetra i zvezda
odakle se sklanjavu k tebi
samo ptice i mrunje,

ti nežnost duše od bledozezenih listova,
ti veter koji grize prst zubima korenja,
ti blad nad strudencima presabilim,

ti ptica u ubu zemlje,
ti mrav u očima neba,
ti veliko poređenje med nebom i zemljom,
dro.

ROMANCA

Budi more, ja ču biti beli jarbol
mesecine
i ljubav prve večeri.
Nežnost ču biti za pesak tvojih igara
i ubo med algama uspomena,
more,
skoljka za reči i tišinu,
ptica za odgovor,
more,
dab ču biti za tvoju prvu odanost,
plavi cvet za tvoj prvi dlan.

Budi more, ja ču biti beli jarbol
mesecine
i ljubav svake večeri.
Zed ču biti za tvoja vruća usta
i veliko slatko zrno vode,
more,
grlo ču biti na tvom belom vratu,
ruža na ramenima,
more,
rana ču biti i krik iz ivoje rane
po visokom bladnom ognju zvezda
i zaim
ja ču biti more, ti crni jarbol
bolesti
i ljubav poslednje večeri.

Sa slovenačkog prevod
Dejan POZNANOVIC

Slovenački pesnik Kajetan Ković rođen je 21. oktobra 1951. u Mariboru. U rodnom mestu završio je gimnaziju, a u Ljubljani Filozofski fakultet 1956. Sada živi i radi kao urednik u Državnoj založbi Slovenije u Ljubljani.

Svoju prvu pesmu štampano je u »Mladinskoj reviji« 1947. Kasnije objavljuje u mnogim časopisima, a najviše u »Besedi«. Godine 1955 izlazi zbirka poezije »Pjesmi štirih« u kojoj se pored stihova Menarta, Pavčeka, Zlobeca nalaze i Kovićeve pesme. Krajem 1956 godine izlazi iz štampe »Prezgodnji dane« (Prerani dane), prva zbirka pesama Kajetana Kovića koja u novembru 1957 dobija nagradu Društva slovenskih književnika.

Pesme koje objavljujemo poslao je Kajetan specijalno za naš list.

Zak lipšic

grupa

vrsta ili nepoznatih formi pesama. Poetike se kreću u zatvorenom svetu. Njeni propisi i opomene oslanjaju se na autoritete, na isprobane tradicije, zaklanjuju se sigurnim estetskim sudovinama. Izbor tih sudova mogu biti zapažanja iz oblasti tehnologije osećanja i uzbudjenja, pojmovi stvorenji pod uplivom običaja, najzad sklonosti, preudeženja, predusređene date epohe.

Sa izuzetkom Aristotela koji je bio istraživač i opisivao književne pojave kao i meteorološke tražeći u njima zakone koju su same sebi stvorile, drugi autori poetici bili su pesnici i u njima su ispovali sopstveni credo. Taj običaj je živ i danas. Pol Klodel dao je takođe svoju »Pesničku umetnost«, veoma čudnovatu; Horaciove »De arte poeticae« je pravi relikt vjekovnih kultura odličnog umetnika. Svoje klasične čitao je da ne samo radi umetničkog uživanja, nego i da bi zavirio u njihova sredstva i zahvale, vrline i mane, i skoro iz svakog suda krilo se njegovo lično iskustvo. Od njega se može uvek mnogo naučiti, ne uzmajuci ga dogmatiski nego pre svega uzimajući ono što izbjiga iz svakog njegovog stila: poštovanje stvaralačkog rada i težnja za savršenstvom. On je valjda prvi izgovarao tu reč i takvimi podovaljenjem, prvi je tražio od autora toliko pažnje, rada, saveznosti i s takvom brižljivošću se nadnosio nad rečju, jer je bio zaljubljen u njen zvuk, u sve što prestavlja posebnost izražavanja u gospodarstvu ljudskog govora. Zajedno sa Aristotelom postava je zakonodavac niza pokolenja. U njegovoj senči isli su ostali autori poetika, pesnici srednjeg radnog kojima je veća u pravila zamjenjivala stvaralačku misao i polet.

Kineskog boga literature pretstavljaju u obliku brkatac vaspitača sa podignutim každiprostom kao da opominje i kara. Mogao bi on biti božanstvom izvrsnih perioda pesničke ortodoksijske i na Zapadu. Iz poetika su se učili ne samo opšti principi, nego i mnoge pojedinstvenosti: usvajali su se gotovi obrti, slike, poređenja. Snabdevana pravilima poezija je naličovala na ples ili na šahovsku igru. Usvajani su i poštovani njeni propisi na misleći da bi to mogli koštati individualnost ili da bi otežavalo razvitak linijskih vrline, artizma, draži. Naprotiv. Smatralo se da majstortvo, dobitljivost, pa čak i svežina trijumfuju stvarne tek u tim uslovima, i da na toj gлатkoj areni nestaju samo drugorazredne sposobnosti

potsećene banalnošću i bezdušnim podražavanjem. Držali su se principa koje je evanđelje odbacivalo i isipali mlado vino u staru burad. Ako se htelo oživeti razradene, izandale forme, trebalo je imati šta da se kaže — ne mala želja ako se odmeri uboštvo misli koje je pratilo buntovne i razmahane pesničke skole koje su tek u naše vremena propale u praznoj anemiji.

Romantizam je oborio ranije zakonodavstvo. Poetike su postale spomenici. Zamenili su ih programi i manifesti koji su oborili maltenje sve što je razradio pesnički *ancien régime*. Malo poretki održalo se u versifikaciji. Grada strofe, ritam, broj slovoga, rima čuvali su izveznu tradiciju, sonet je još uvek imao četvrtastu stihovu. Ne uspostavilo se da se može biti pesnik i ako se ne poznaju nikakvi nasledni propisi o pesničkom delu. U kratkoj vladavini formalizma mogli su se videti stihovi štampani naizmjenično okomito i vodoravno, tako da se teško bilo odupreti utisku da je dobra polovina stvaračkog rada svaljena na umorna pleća slovoslagaca. Danas sve češće dobijamo dela naoko pesnička koja kada bi se ostampala *in continuo* ne bi mogla ničim da se razlikuje od patetičkih članaka ili izjava pored kojih su ostampačima u časopisima. U zadnje vreme u Francuskoj je bilo malo zabave sa grupom letrista čiji stihovi izgledaju da je neko u sreću pokupio razbacane slagačke kasete.

Tužna privilegija naših dana je da svaka glupost već ima svoje prethodnike i istoriju. Tako su se pred kraj Staroga veka zabavljali slaganjem »simetričnih« poema gde je jedna polovina odgovarala drugoj kao slika u ogledalu; ili je davam pesmi oblik kakvog predmeta: jajeta, sekire, ili su se poput Pentadijal zamarali svojim *versus ecclioi*, radeci s punim ubedenjem ono što je Kohanovski radio radi zabave u svojim »Rakovima«.

Kao što se vidi sloboda koju su izvojevali romantičari i koja je bila izvor snage izrodila se u samovolju koja je postala izvor slabosti. Tamo gde su sva vrata otvorena, svaki vjetar nanosi prasini i smeće. Mlad čovek koji želi da postane pisac oseća se kao petao na krovu kuću u kojoj nema snažna individualnost, nego što se, kao što je poznato, dešava vrlo retko. Podleže, dakle, svim strujanjima, najrade poslednjim i svoj najviši entuzijazam prepušta kakvoj blezgariji, se-

mantike i gramatike i bio je to za njega uvod u sopstveno delo.

Vitorio Alfijeri može biti primer kako se zajedno sa talentom budi ljubav prema jeziku. Aristokrata koji je dobio tradicionalno obrazovanje nemajući od toga ništa sem odličnog vladanja francuskim jezikom i majstorstva u jahanju. Bilo mu je to dovoljno dok nije došao na želu da postane pesnik. Svetan svoga poziva sa strašću i uživanjem privlači se studiranju jezika. Uronio je u poeziju trećenta, u prozu XV i XVI veka, bavio se gramatom i dijalektologijom, učio latinski, pa čak i grčki. Sve to bilo mu je neophodno da bi izgradio svoj pesnički svet.

Nema potrebe da nabrazamo primere jer za to mogu poslužiti sva velika imena u literaturi. Kod nas je Žeromski bio uzor ovoga brižljivog opšteta sa jezikom. Svedoči o tome ne samo njegova proza, nego i »Snobizam i napredak«, jedino delo te vrste u našoj književnosti. Ni jedan poljski pisac nije se nikada privratio tako podrobno proučavanju jezičkih problema u vezi sa aktuelnom književnom problematikom i vlastitim književnim iskustvom. Tamo su takođe pale pravilne i stroge reči o čudaštivima, besmislu, ignoranciji, narančovrsnjim tipovima budala u literaturi.

Cije se često kako književnici sa omaložavanjem govorile proučavanju jezika i pozivaju na iste takve nezaljubljenice koje su već negde nekad stvorile lepa dela ne opterećujući se lingvističkim brigama. No oni samo sanjare o takvim slučajevima. Istina je da Šekspir nije kopao po rečnicima da bi stvorio najveće kraljevstvo reči koje poznaje evropska literatura. Ali i da zaobiđemo činjenicu — ne baš bezznačajnu — da je bio Šekspir, radio je sve da bi to neuporedivo bogatstvo skupio. Bio je to rad pčelinji, lutajući i slobodan, ali uporan u neumoran. Selo i grad, brod i krije, šuma i polje, dvor i ulica davali su mu svoje jezičke vrednosti među kojima je njegov neuporedivi instinkt vršio izbor. Ta škola je dostupna svakom, vaspitavala su se u njoj pisci svih vremena. Danas je ona zanemarena jer već stotinak godina s malobrojnim izuzecima pisci provode ceo život / nastavak na 5 str. /

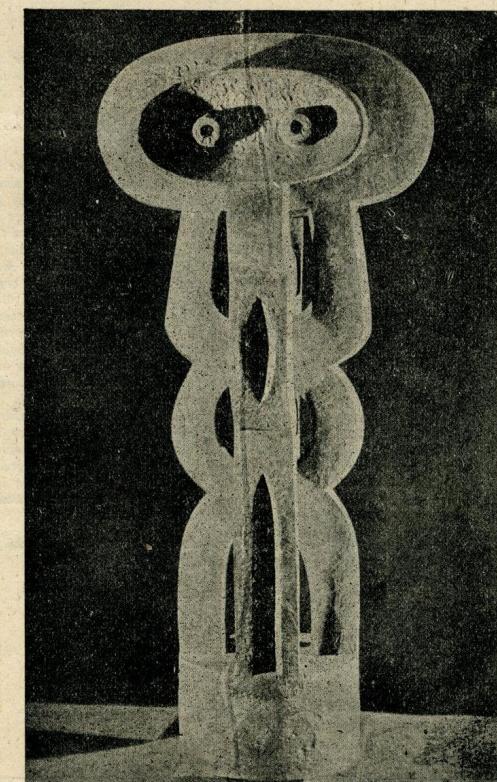
zatvoreni između »svoje radionice i kavane. No ni u jednoj eposi nisu imali tako lakih sredstava da postignu ono za čim je nekada trebalo juriti. Rečnici, odlična izdanja klasička skoro svako može imati pod rukom.

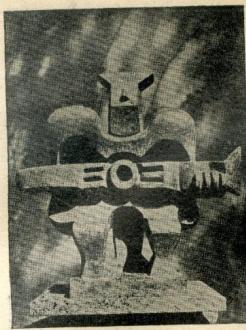
Malo ko se time koristi. Još rede se vide radovi na izučavanju strukture jezika na kojima se stvara, njegovog razvoja i lepote. Nekad se dobija utisak kao da se autor neprijateljski odnosi prema jeziku koji mu je sudbina dodelila. Nekad opet, oseća se potpuna ravnodušnost: mogao bi se u izmenjenim okolnostima služiti svakim drugim. Kako pak izgleda stvar kod rasnih pisaca, pravih umetnika reči, svedoči primer Konrada. Bio je Poljak, engleski je naučio kasno, između 18 i 20 godine života, uvek je bolje i slobodnije govorio francuski. U pismu Golvordiju (ta ista rečenica ponavlja se i u pismu Velsu) tuži se na teškoće kakve mora da savladaju pišući na tuđem jeziku. A istovremeno taj čovек kaže: »Nije bilo za mene izbora — da ne pišem engleski, ne bih pisao uopšte. Samo ljubav, zaljubljenost u taj jezik može je objasniti i samo ljubav mogla je stvoriti čudo da je došlik izdaleke zemlje postao jedan od najblistavnijih stilista u otadžбинi Šekspirovoj.

Može se naći više, iako ne tako znanimenih primera, naročito u Francuskoj koja je vekovima privlačila i privatacula tudince: još u XIII veku Bruneto Latini je odabrao za sebe francuski jezik »zbg njebove narodite sladostis. Otada skoro u svakom stoljeću redove francuskih pisaca uvećavaju stranci, ne govoreci o XVIII veku kada je francuski pisano u celoj Evropi. Brodolomnici svih vrsta, izgnanici primali su taj jezik i postizali u njemu često savršenstvo. Postoji danas nagrada ustanovljena specijalno za strance koji pišu na francuskom i svake godine žirija ponavlja iste reči divljenja prema tim piscima, njihovom poznavanju i dubokom osećanju jezika. Njihov patron mogao bi biti Ziljen Grin, sin Engleza i Amerikanke koji ne može da piše na svom maternjem jeziku iako ga zna od rođenja.

figura

Zak lipšic

tajne zanata

/

/ na tavak sa preth. str. /
smisliti njega, ne ubiti, jer to je nemoguće, to je prvi korak ka svestnosti, ka onoj veri na kojoj smo zaboravili od silnih prevara, to je prvi korak izvan medicine, izvan poezije, to je prvi korak u novu svetlost koja se granči radioaktivnim isijavanjem. Otvaranje utroba, razlaganje na fiziološke delove samo nam kazuje da je potrebno ići dalje ne misleći o tome kad će prestati hodi i šta ćemo uhvatiti i dosegnuti.

Nebroj dolazaka od materije do vatre mesa. Bezbroj varijacija oko sadinjanja jedne sadašnje iznade figure u koju smo utisnuli i zatočeni. Jer evolucija nije iz jednog jezgra, jedne istovene, konstantne situacije, jednog istovetnog prtiška koji se oblikovao kroz nas. Evolucija se završava negde oko senke i ne prestaje.

Do stalnog nezadovoljstva, do stalnog premetanja, u novi oblik, do regenerisanja. Nove mogućnosti ulaska u igru. Bivamo čuvani do te dok nalazimo sve novije igre, nove izvore gde možemo da osmislimo svoje ritmove. Presvlačimo se kao zmaja, bezimo u novu nesigurnost. I kako je sve više nesigurnije živeti u koži, mi se zavlačimo u senke, pokušavamo da se pretvorimo u neki novi oblik energije i sa što manje linija pretvaramo se u plohe koje idu polako ka čutanju. Težnja da se vinemо u vis izvlaci nas u korenje ogledlano proticanjem nekih ljudnih dana. O-gromna centrifugalna sila goni nas u što manje i oštire iglice skoro do ravnih ploha i tamo gde nestaje oblik, tamo nastaje u produženju, u inerciji neko novo zračenje. Ta stalna potražnja korenja i sebe proizvodi zadebljanja i ispušćenja izvesnih delova. Odnos zadebljanih i pojačanih prostora i isistanica prostora otkriva dramu nastanka metamorfoze. Otkriva skoro vidljivo jednu svadu i jedno odvaljenje, kruženje i cirkulaciju materije. Stapanje sa drugim stvarima, predmetima, mitsko sažimanje, mitsko plodjenje sa organskim Spoj koji zarođuje i štvrstne. Zavarivanje. Prodor svestnosti.

U dubini koja je najbliže vatri mi živimo uprkos gađenju našeg mozga koji se ogradio izvesnom količinom salu. U toj ptičastoj masi je negde oko. Isprajneno oko. Ili grudva. Ali i kad ga nema ono je po svom telu rasplinuto; svaki dodir biva viden pre našeg razjašnjenja. Odlaženje u talas, u ekstazu stražnjivanja. Kamen i boj. Talas i lutnja. Prometej i orao.

Neka neobjašnjiva radost disanja.

58 Genève/Barcel

/ nastavak sa 5. strane /
Još više nego znanje o jeziku, njegovom bogastvu, osobnosti i zanimima danas je zanemareno poznавanje tropa i figura. Svi ih upotrebljavaju nesvesno i slepo i mogla bi se rizikovati pretpostavka da danas nema autora koji bi uspeo da izanalizira sopstvenu pesmu ili odlomak trope navodeći i imenujući retorske ukraše koji se nalaze u njegovom tekstu. Da se to učini u njihovom prisustvu bili bi ošaruci kao žena nad uskistim testom kad bi joj se navele u naučnoj terminologiji sve "ingredijencije" koje su njenim posredstvom ušle u sastav budućeg hleba. A ipak hleb je narastao, bio okrugao, izšao iz peći sa lepom zlatnom koricom. Kao što ne treba znati hemiju da bi se ispeko dobar i ukusan hleb — mogli bi reći pisci — tako nikome poznavanje retorike neće otkrititi rečenicu.

Ogledalo nije se vredno pribeci retorske terminologije; ona budi razumljivo odvratno isto kao što se kosi dize na glavi kada u gramatici naidešmo na majestetsku zaključaste opise najprestojih rečenica u nizu naziva dostojnih skolastike. No i to nekada nije plasilo piske, učili su to kao i svi, na časovima retorike. Otkada ona postoji, ili od V veka pre naše ere, pisci Starog, Srednjeg i Novog vekova skoro do najnovijih dana uđubljivali su se u studije koje se odnose na umetnost reči, ne samo prema pravilima i primerima, nego i rasmatrajući vrednost estetskih, emocionalnih, intelektualnih "zahvala" svih vrsta. Petarčka nabrjava metafore kojima se pisac može služiti da bi izrazio bedu ljudskog života i nabrojih čak pet stotine. To potpisuje na reči Gvida Renija: "Znam sto načina kojima mogu da prikažem skrušenost i pokoru u crni Marije Magdalene". No mi znamo je bio Gvido Reni, a ko Petarčka. Kod slikara je progovoren cinizam zanatstva i veštine, a pisnik nam je dozvolio da zavirimo u jedan njegov radni dan koji je posvetio registriranju metafora upotrebljenih i kroz to neupotrebljivih.

Svaki pisac dužan je da proveti skladiste izbledelih ornamentacija. Krže su stolne oko svake rečenice, čekaju na trenutak nepažnje ili zamora pa da "kliznu pod perom". Tekući jezik je veliki vrt metafora koje su nekada imale svoje proleće, a danas ili je negomuće razlikovati od običnih obrta, ili plasirati u njima ubuduću.

Metafora je tako ušla u krv i tjelesnu jeziku da kada smo je uklonili ne bismo se više mogli spoznati. Noga stola, uho krčaga, glava ščerca, ručica, ušće (ili ista) teke, vrat flase, podnožje gore — u sličnim metaforama čuju neobičnost niko ne oseća, ljudsko telo razdeljeno je svoje delove predmetima koji ne zaslužuju antropomorfizam. Takva izmena naziva vrši se neprestanom, dovoljno je samo senka sličnosti da se sve uži i medusobno najudaljeniji predmeti. Beazilijanski indijanci astim izrazom označavaju granu, ruku (kad je čoveka i životinje), sunčev zrak, kosu i grivu. Ananas se engleski zove pine-apple, borova jabuka; baška sadržana u jednoj reči. Glagol siče, nazigled toliko vezan za čoveka obuhvatilo je maltenate sve što se pokreće. Prilazio se animizmu, prvo bitnoj religiji da bi se objasnile ove pojave, a one medušim nemaju drugog uzroka sem stavljanje u stvaranju novih izraza. Metafora zamenjuje slovotvorstvo koje bi bilo osudeno na stalnu produkciju i opterećavalo bi ljudski razum neizmernim balastom.

No u čoveku kao stvaraocu jezika deluje i nešto što bi se moglo nazvati pesničkim instinktom. Dok još nije zasluzio aristotelovski na-

ziv "zoon politikon" čovek je već davno bio dorastao do časti "zoon poetikon" — bica pesničkog. Nešto oko uhvatilo je sličnost između supa i sove i izvesnog duševnog stanja; smelom parabolom načinjeno je reči "osupljene i osobljene". Nečiji smeh ukotio se zauvек u rečima "kukavica", "najezžati se".

Ko je ovekovečio neobične asocijacije u izrazima skipti od besa, stanko prestie, zbabiti klin u glavu? Ko je povezao u jedno dva čula učinska govorči "oštār glas" kao da je prethodno pesnicima kod kojih je Ribot otkrio sposobnost za "l'audition corlere"? Ko je zadrgao ždrala u letu i naredio da se nage iznadi bunara? Nikad to nećemo dozнати. U srpske se čuva glagol "gristiš", a u srpskoj "osupljati se", a u "osoblaji" — "osobljati". Bogaci su nastali "osoblaji", "subogaci", spajaju nebo, zemlju i ljudsku sudbinu. Dok nisu stigli pensici da otkriju tajne svoga srca neznanje povezao je u raznim jezicima dve, reči, patnju i zanos ("passion, Leidenschaft, strast") tim jednim gestom iznosići iz tame, kao slike Jezova, svet osećanja.

U metaforama se najdublje ispovala dulu naroda, one najvernije prenose izdvojenost mišljenja i osećanja pasa i plemena. "Materija" — filozofski termin — označava u latinskom drvu, građevinski materijal i verzija je grčke "style" slično kao što francusko "bois" označava i sumu i drvo. Taj isti pojам indijske filozofije je zahvalita savsim drugom metaforom: — polje. Iz tva izraza dala bi se razdiliti istostruja dvaju raznih shvatanja i kulturnih.

Brodar gleda na svet kao da gleda sa visine jarbola, lovac mu prilazi kao da ide kroz mrak drveća po životinjskim stazama, zemljoradnik ga zatvara jasnim krugom horizonta pod kojim njegova polja i vrtovi žive svojim blagoslovom životom, te prastare vrste života zapisale su se u jeziku, u metaforama u kojima se vide kraljevi, kraljice, društveni odnosi, običaji, predrasude, oruda već davnog nepotpunjene i zaboravljenje. Pomoću lingvistike nalazimo u njima prijatnost sličju onoj koju nam pruža rešavanje zagonetki, ali govorni jezik davno ih je preneo na obične izraze. Znatan deo čuva se ipak u životu kao "njiva", spolje, još uvek tako obilne u novinarstvu i jutjenvim govorništvu kao "sgranje ili stoke", "stalas" ili "ostrijak". Svaka epoha dodaje jeziku pregranočnih značajnih metafora. Birokratija je u tome naročito plodna, zahvaljujući njoj je čak i "punks", nemjerljiva čestica prostora, postao osvajač i zauzeo nečuvana svjetska prostranstva. Nemoguće je oslobiti se "frontae", "otsecke", "mrvice straze", a "platformae", "činilac", "površina", "motore", "elemente", "bloke", "terene" pod nepratičnim perom rastaku kao crvi svaki rečenici ogoljavajući je od misli ako je tamo i postojala.

Tužna je sudbina da ono što je nekada bilo otkriće i "smelost" postane oklepano i nesnosno. "Cvetni čilim", "osmaradna livadava", "zurno nebo", "siberski osmehe", "spoci" suzae mogli bi se pozvati na svoje časno poreklo i udasiti za izgubljenu mladošću, dok danas ispisani neveštini perom šire preko cele stranice zadah starih tavana. "Krilo prirode" ne napušta očeve porodica koji izvode svoju grupicu na nedeljnu šenjtu. Kod zakanselebil batalista još uvek pada "ceo grad šrapnela", a "zub vremena" koji je već mnogo suzu osušio i ovu će ranu zalediti. Ežikovski je kao stenograf u Sejmu strasno sakuplja slične kuriozume i da su se sačuvali imali bismo danas prvorazrednu kolekciju govorničkih besmislica.

Prosečni ljudi misle gotovim mislima, čak i osećaju gotovim ose-

čanjiima. Tako isto prosečni govor je učenjak, filozof, političar on želi nici i literati. "Prvi koji je poređio ženu sa cvetom — kaže Hajne — bio je veliki pesnik, drugi je već bio cimbalo". Flobert je sastavio "Dictionnaire des idées recues" — rečnik banalnosti smešan i strašan. U svakom jeziku trebalo bi da postoje takvi rečnici, daleko potrebniji piscima nego pravopisni rečnik, jer na pravopis paze slagaci.

Nije se lako ni dobrim piscima sačuvati od metafore. Evo kakva se besmislica poekrala Flobetu: u "Madam Bonavre: »Quand elle eut ainsi un peu battu le briquet sur son cœur sans en faire jaillir une étincelle...» To "krešanje vatre na svom srcu" (u tekstu "bâtre" pojačava samu delatenost: vidi se kresivo i čelik kojim se udara) moglo bi zastiditi svaku stranicu proze. To objašnjava zašto sam, da bih ilustrovao tajnu zanatu, izabrao metaforu. One krije u sebi razne opasnosti: ili širi žadah banalnosti, ili dovodi do glušnosti — To je zauvēk u jedno dva čula učinska govorči "oštār glas" kao da je prethodno pesnicima kod kojih je Ribot otkrio sposobnost za "l'audition corlere"? Ko je zadrgao ždrala u letu i naredio da se nage iznadi bunara? Nikad to nećemo dozna- tati. Dok nisu stigli pensici da otkriju tajne svoga srca neznanje povezao je u raznim jezicima dve, reči, patnju i zanos ("passion, Leidenschaft, strast") tim jednim gestom iznosići iz tame, kao slike Jezova, svet osećanja.

U metaforama se najdublje ispovala dulu naroda, one najvernije prenose izdvojenost mišljenja i osećanja pasa i plemena. "Materija" — filozofski termin — označava u latinskom drvu, građevinski materijal i verzija je grčke "style" slično kao što francusko "bois" označava i sumu i drvo. Taj isti pojam indijske filozofije je zahvalita savsim drugom metaforom: — polje. Iz tva izraza dala bi se razdiliti istostruja dvaju raznih shvatanja i kulturnih.

U biografiji svakoga pisca nalazi se se slični događaji, raspoloženja osećanja, psihički potresi koji u beskrajnoj skali umutarnih treptaja tvore onu instrumentaciju duše koju i sam pisac kasnije prima kao objavljenje. I sve zavisi od momenta — može to biti sat, dan ili godina kada će on sa potpunom jasnošću prepoznati koje je njegov put.

Dešava se da se čuje kako ovaj ili onaj autor govoriti sa ponosom: moje knjige nisu literatura! Ako

S poljskog preveo
Petar Vujičić

žak lipšić

prometej ubija orla

